

ANALIZA NARATOLOŠKIH VIDIKOV *VITA ANTONII* IN NJEN POMEN ZA PSIHIATRIJO

MARTIN PETER KASTELIC,^{1,2} BORUT ŠKODLAR^{1,3,4}

¹ Inštitut za študije meništva in kontemplativne študije, Ljubljana, Slovenija
martin.kastelic@gmail.com, borut.skodlar@gmail.com

² Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
martin.kastelic@gmail.com

³ Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
borut.skodlar@gmail.com

⁴ Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana, Ljubljana, Slovenija
borut.skodlar@gmail.com

Naratološka analiza ene najznamenitejših in najvplivnejših hagiografij vseh časov, *Življenja sv. Antona (Vita Antonii)*, izpod peresa njegovega učenca, sv. Atanazija, lahko odstira zanimive vidike razumevanja in sporočilnosti besedila. Skoznjo lahko lažje razbiramo fenomenologijo duhovnih izkustev in psiholoških naravnosti, ki jih posreduje besedilo. Ob tem so zelo pomembna vprašanja (ne)zanesljivosti pripovedovalca, ki so povezana z mnogimi konteksti, kot so epistemološki, aletski, etični, psihodinamski, intencionalni idr. Naratološka analiza lahko tako pomaga drugim pristopom – v našem primeru psihološko-psihiatričnim analizam – izolirati pripovedne in fokalizacijske instance, da lahko bolj natančno sledimo posameznim (psihološkim) vidikom besedila. Hagiografska poročila vsebujejo namreč bogat nabor najrazličnejših uvidov in pristopov, ki duhovnemu iskalcu nudijo oporo in spodbudo pri lastnem iskanju, obenem pa mu svetujejo in ga varujejo pred zablodami in zdrsi pri duhovnem napredovanju. Izsledki naratoloških in psihodinamskih analiz lahko prispevajo k jasnejšemu vpogledu, kako lahko sporočila hagiografij prenašamo v sodobne kontekste.

Ključne besede:

naratologija,
hagiografija,
(ne)zanesljivost,
pripovedovalec,
duhovna praksa,
psihoterapija

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.9.2023.8](https://doi.org/10.18690/um.ff.9.2023.8)

ISBN
978-961-286-778-2

NARRATOLOGICAL ANALYSIS OF *VITA ANTONII* AND ITS RELEVANCE FOR PSYCHIATRY

MARTIN PETER KASTELIC,^{1,2} BORUT ŠKODLAR^{1,3,4}

¹ Institute for Monastic Studies and Contemplative Sciences, Ljubljana, Slovenia
martin.kastelic@gmail.com, borut.skodlar@gmail.com

² University of Ljubljana, Faculty of Arts, Ljubljana, Slovenia
martin.kastelic@gmail.com

³ University of Ljubljana, Faculty of Medicine, Ljubljana, Slovenia
borut.skodlar@gmail.com

⁴ University Psychiatric Clinic Ljubljana, Ljubljana, Slovenia
borut.skodlar@gmail.com

Keywords:
narratology,
hagiography,
(un)reliability,
narrator,
spiritual practice,
psychotherapy

A narratological analysis of one of the most famous and influential hagiographies of all time, the Life of St Anthony (*Vita Antonii*), from the pen of his disciple, St Athanasius, can reveal interesting aspects of the text's understanding and message. Through it, we can more easily discern the phenomenology of the spiritual experiences and psychological attitudes conveyed by the text. In this context, questions of the (un)reliability of the narrator are very important, and are related to many contexts, such as epistemological, alethic, ethical, psychodynamic, intentional, etc. Narratological analysis can thus help other approaches - in our case, psychological-psychiatric analyses - to isolate narrative and focalising instances, so that we can trace more precisely the particular (psychological) aspects of the text. Hagiographical accounts contain a rich variety of insights and approaches that offer support and encouragement to the spiritual seeker in his own quest, while at the same time advising and protecting him from the pitfalls and slips of spiritual path. The results of narratological and psychodynamic analyses can contribute to a clearer insight into how the messages of the hagiographies can be translated into contemporary contexts.

1 Osnovni okvir nastanka oziroma »sociogeneza« *Vita Antonii*

Vita Antonii velja za enega prvih krščanskih življenjepisov, ki ga je malo po letu 356 napisal Atanazij (298–373), aleksandrijski škof, na prošnjo menihov, zelo verjetno iz Galije ali Italije, in se z njim začne hagiografska tradicija v krščanskem svetu. Sv. Anton (251–356) velja za ideal asketa, očeta puščavnikov in sploh menihov ter za prototipskega borca z demoni in s tem za nenehno inspiracijo številnim umetnikom.

Atanazijev namen je bil napisati vademekum za puščavniško življenje, saj naj bi bilo takrat zanimanje za tovrstno prakso zelo veliko. Ker so bili bodoči puščavniki zelo heterogena skupina tako z vidika provenience kot izobrazbe, je Atanazij želel, da imajo bodoči puščavniki karseda jasne smernice in svarila za svoje življenje, glede na to, da niso dajali takšnega pomena uradni cerkvi. Atanazij ni želel samo dati navodila menihom in jih opogumiti, temveč mu je bila pomembna tudi obramba prave doktrine, da je Jezus enega bistva z Očetom, in je s tem odločno nastopal proti arijancem, ki so zagovarjali, da Jezus ni pravi Bog, temveč najvišje ustvarjeno bitje.

2 Naratološki vidiki *Vitae Antonii*

Gerard Genette (2007: 15, v Koron 2014: 87) »narativno resničnost« pojmuje kot trihotomično, in sicer:

- fr. *histoire* oziroma *zgodba* (tudi fr. *diégèse* oziroma *diegèze*): oziroma *označeno* (fr. *signifié*) oziroma pripovedna vsebina (fr. *contenu narratif*) pomeni vsebino pripovednega besedila;
- fr. *écrire* oziroma *pripoved*: oziroma *označevalec* (fr. *signifiant*) oziroma »pripovedno besedilo« (fr. *énoncé narratif*) oziroma pripovedni diskurz (fr. *discours narratif*) oziroma pripovedni tekst (fr. *texte narratif*) pomeni pisno ali ustno besedilo, ki pripoveduje zgodbo;
- fr. *narration* oziroma *pripovedovanje* (ali *naracija*): proizvajalno (ustvarjalno) pripovedno dejanje (fr. *acte narratif producteur*) in v širšem pomenu celota resničnega ali fiktivnega stanja, znotraj katerega poteka, pomeni torej pripovedno dejanje *sámo* in sklop realnih ali fiktivnih okoliščin, v katerih poteka.

Genette skozi svoje analize, posebno v svojem temeljnem delu *Discours du récit*, jasno opredeli tudi pomen pripovedovalca kot ključnega za razumevanje besedila. Med drugim zapiše: »Brez pripovednega dejanja (*pripovedovanja*) (torej) ni pripovednega besedila (*pripovedi*), včasih pa tudi ne pripovedne vsebine (*zgodbe*). Če pripovedovalca ocenimo kot nezanesljivega, se pomen pripovednega dejanja še poveča, kajti od pripovednega dejanja ni odvisen le obstoj pripovedi, temveč tudi zgodba, o kateri pripoved poroča« (Genette 2007: 14).

Genette pripovedovalca opredeljuje z dveh vidikov, in sicer na:

- pripovedni ravni, kjer je pripovedovanje lahko zunajzgodbeno in imamo t. i. *ekstradiegetskega pripovedovalca* ali *prvostopenjskega pripovedovalca* ali pa je pripovedovanje znotrajzgodbeno in imamo t. i. *intradiegetskega pripovedovalca* ali *drugostopenjskega pripovedovalca*, ter na
- ravni zgodbe: ko je pripovedovalec lahko odsoten kot oseba iz zgodbe, ki jo pripoveduje, tj. t. i. *heterodiegetski pripovedovalec*, ali pa je pripovedovalec prisoten kot oseba v zgodbi, ki jo pripoveduje, tj. t. i. *homodiegetski pripovedovalec*, kar nadalje razdeli na *avtodiegetskega*, ko je pripovedovalec tudi junak svoje pripovedi, ali na pripovedovalca, ki ima sekundarno vlogo oziroma t. i. vlogo »*opazovalca*« oziroma »*priče*«.

Pripovedovalca dopolnjuje fokalizacija. Gre za koncept, ki ga uvaja Genette, razširi pa nizozemska naratologinja Mieke Bal. Fokalizacija je posredovanje pripovednih informacij skozi oči, ki so lahko tudi pripovedovalčeve. Razlikujemo med subjektom govora, tj. pripovedovalcem, in subjektom gledanja, tj. fokalizatorjem (Zupan Sosič 2017: 185). Fokalizatorja sta dva: a) pripovedovalec fokalizator, t. i. zunanji, ne-nalik-omejeni fokalizator oziroma EF (angl. *external focalizer*); ter b) lik fokalizator, ki je znotrajzgodbeni akter oziroma CF (angl. *character-bound focalizer*) (Bal 2017: 135–136).

Nadalje poznamo fokalizacijske ravni, tj. a) fokalizacija na prvi ravni in b) fokalizacija na drugi ravni oziroma t. i. »vstavljena fokalizacija« (angl. *embedded focalization*). Pri prvi je fokalizacija likov, označenih s CF, vpeta znotraj fokalizacije pripovedovalca, označenega z EF, ki vseskozi fokalizira. Pri drugi pa zunanji fokalizator (tj. ponavadi t. i. »starejši jaz«) od zunaj podaja videnje pripovedovanega, v katerem nastopa kot »mlajši jaz«. »Starejši jaz« prepušča pogled lastnemu »mlajšemu jazu«, ta pa fokalizira na drugi ravni. Če gre za tretjeosebno pripoved, je tako pripovedovalec EF na prvi

ravni (zato ima oznako *EF1*), fokalizacija lika oz. likov pa poteka na drugi ravni (zato oznaka *CF2*). Če gre pa za prvoosebno pripoved, takšen »starejši jaz« fokalizira na prvi ravni (zato je označen s *CF1*), »mlajši jaz« pa fokalizira na drugi ravni (in je zato označen z oznako *CF2*).

Tako lahko naratološko analizo pripovedovalca in fokalizacije, ki smo ju uvedli skozi teoretske doprinose Gérarda Genetta in Mieke Bal, apliciramo na *Vita Antonii* in strnemo, kot je prikazano v spodnji razpredelnici:

Vita Antonii	
PRIPOVEDOVALEC	
Atanzij Aleksandrijski (Predgovor ter poglavja I do XV in XLIII do XCIV)	Sveti Anton Puščavnik (Poglavja XVI do XLIII)
Pripovedna raven	
Prvostopenjski/Prva raven	Drugostopenjski/Druga raven
Ekstradiegetski	Intradiegetski
Zgodbena raven	
Homodiegetski (»opazovalec« oziroma »priča«)	Homodiegetski (avtodiegetski)
FOKALIZACIJA	
Atanzij Aleksandrijski »starejši« (CF1)	Sveti Anton Puščavnik »starejši« (CF1.1)
Atanzij Aleksandrijski »mlajši« (CF2)	Sveti Anton Puščavnik »mlajši« (CF2.2)

Mieke Bal (2017: 36) govori tudi o t. i. *primarnem* in *vstavljenem* oz. *uokvirjenem* tekstu. *Primarno pripoved* pripoveduje *okvirni pripovedovalec* Atanzij Aleksandrijski, medtem ko *vstavljeno* oz. *uokvirjeno pripoved* pripoveduje *primarni pripovedovalec* sveti Anton Puščavnik. Fokalizacijo bi zato lahko skozi naratološko optiko Mieke Bal opredelili kot: na prvi ravni (Predgovor ter poglavja I do XV in XLIII do XCIV) Atanzij »starejši« kot *okvirni pripovedovalec fokalizator* svojo *primarno pripoved* (prva raven) »prepušča« samemu sebi, tj. Atanziju »mlajšemu«. Na drugi ravni (od poglavij XVI do XLIII) pa imamo *uokvirjeno pripoved primarnega (akterja in) pripovedovalca fokalizatorja* Antona Puščavnika »starejšega«, ki jo »prepušča« samemu sebi, tj. *liku fokalizatorju* Antonu »mlajšemu«.

3 Vprašanje (ne)zanesljivosti

Pri naratološki analizi prvoosebne pripovedi naletimo na posebno vrsto fokalizacije, ki je vezana na vprašanje spomina. Spomin kot dejanje poteka namreč v »sedanjosti«, zato gre praviloma za pripovedno dejanje, ki iz ohlapno povezanih elementov

sestavlja zgodbo. Mieke Bal zapiše: »Kot je dobro poznano, so spomini nezanesljivi – v razmerju do zgodbe –, in ko jih enkrat ubesedimo, jih tudi retorično preoblikujemo, da se publika z njimi lahko poveže, na primer terapevt, sodnik, politično zborovanje itd. Torej pripoved, ki se je oseba spominja, tako ni enaka tisti, ki jo je izkusila« (Bal 2017: 145). Alenka Koron (2011: 47) ob vprašanju (ne)zanesljivosti opozarja na ključen pomen razumevanja: »Toda prava resnica avtobiografskega samoustvarjanja je onkraj pravnih okvirov resničnega ali neresničnega, je v razumevanju. Ni torej toliko pomembno, kaj in koliko je v avtobiografijah fikcijskega in faktičnega, resničnega in izmišljenega, ampak so ključni v njih vsebovani potenciali, ki lahko v intersubjektivni izmenjavi spodbudijo ali potrdijo spoznanja o sebi in drugih v resničnosti, ki si jo delimo in jo skupaj (so)ustvarjamo.«

Ocenjevanje (ne)zanesljivosti pripovedovalca je troravninsko: ocena (ne)zanesljivosti a) *pripovedovanega* (angl. *narrated*), b) *pripovedovanja* (angl. *narration*) in na koncu samega c) *pripovedovalca* (angl. *narrator*). (Ne)zanesljivost je tako lahko prisotna na vseh treh ravneh. Analiza lahko poteka prospektivno, tj. najprej skozi a) semantično fazo, ki zajema *pripovedovano* (»kaj?«), in nato skozi b) pragmatiko fazo, ki zajema *pripoved* (»kako?«), sledi pa ji c) psihološka faza, ko zajamemo značilnosti samega *pripovedovalca* (»kdo?«). Lahko pa poteka retroaktivno, ko na podlagi naše analize pripovedovalca vzročno sklepamo o pragmatiki in semantični fazi.

(Ne)zanesljivost *pripovedovanega* sodi v polje semantike. Na vsebinskem področju ocenjujemo resničnost oziroma veljavnost posameznih trditvev ne glede na to, ali gre za dejanskost ali fikcijo. Ta ocena pa temelji na funkciji trditve, tj. če gre za a) *poročanje* (angl. *reporting*), b) *razlaganje* (angl. *interpreting*) ali c) *vrednotenje* (angl. *evaluating*) (Phelan 2005). Osnovne modalitete, znotraj katerih ocenjujemo (ne)zanesljivost (Margolin 2017), so: *aletska* (gr. *aletheia*, resnica), ko trditve ocenjujemo kot *resnične*, *lažne* ali *nedoločljive*; *epistemološka* (gr. *episteme*, znanje), ko glede na mehanizme sklepanja oziroma načela hermenevtike sklepamo na *veljavnost* ali *neveljavnost* in *možnost* ali *nemožnost* trditvev, ter *aksiološka* (gr. *axios*, vrednost), ko trditve ocenjujemo skozi dejanja, dogodke ali osebe z ozirom na vrednostne sisteme, tj. utilitaristično-praktične, etične, estetske in druge, kot *primerne* ali *neprimerne* oziroma *sprejemljive* ali *nesprejemljive*.

(Ne)zanesljivost *pripovedovanja* (angl. *narration*) pa se odvija na pragmatiski ravni, ko pripovedno dejanje in njegovo izvedbo ocenjujemo, če ta zadošča osnovnim zakonitostim komunikacijskega procesa. Pri tem lahko kot osnovo vzamemo komunikacijsko teorijo britanskega filozofa jezika Paula Grice, ki predpostavlja štiri maksime: maksimo kvalitete (angl. *quality*), tj. resnicoljubnosti, maksimo kvantitete (angl. *quantity*), tj. informativnosti, maksimo relacije (angl. *relation*), tj. relevantnosti in maksimo načina (angl. *manner*), tj. jasnosti. Na oceno (ne)zanesljivosti pripovedovanja pa vplivajo tudi t. i. *metanarativne izjave* oziroma po Genettu *metalepse*, tj. izjave, ki komentirajo samo dejanje oziroma sam proces pripovedovanja.

(Ne)zanesljivost *pripovedovalca* (angl. *narrator*), ki je lahko končna ali začetna analiza, presojamo na osnovi našega predhodnega mnenja o (ne)zanesljivosti *pripovedovanega* (angl. *narrated*) in *pripovedovanja* (angl. *narration*), lahko pa na osnovi ocene njegove duševnosti, kot so čustveni, vedenjski in kognitivni ter predvsem metakognitivni ali mentalizacijski potenciali za oblikovanje (ne)zanesljivih trditev. Ravno ocena pripovedovalčeve duševnosti pa lahko retroaktivno zaokroži ponovno vrednotenje pripovedovanja in pripovedovanega. Lahko rečemo, da je spomin tudi *konstrukcija* in ne zgolj *rekonstrukcija* tega, kar se je zgodilo (Spence 1984), v vsakem primeru je nujna *dekonstrukcija* pripovedovanega in pripovedovanja, da lahko razlikujemo med obema.

Na osnovi predstavljenega teoretskega okvira analize (ne)zanesljivosti pripovedovalca lahko razmišljamo tudi o pripovedovalcu v *Vita Antonii*. (Ne)zanesljivost spomina, na katero vpliva tudi aktualna intenca pripovedovalca, v našem primeru biografa Atanzija, tj. občudovanje in idealizacija Sv. Antona ter želja, da bi si bodoči menihi skozi opis njegovega življenja vseeno ustvarili kolikor toliko realno sliko o puščavniškem življenju, pa da bi jih navdihnil in opogumil. Ena želja je torej pokazati realno, druga pa je navdihniti bodoče menihe, kjer ima pomembno vlogo poudarjanje hudega, a uspešnega bojevanja z glednega asketa z demoni in skušnjavami. Enako velja za Antona pripovedovalca »starejšega«, ko s svojim pripovedovanjem iz lastnih izkušenj svari in opogumlja svoje sledilce.

4 Psihiatrični vidiki v *Vita Antonii*

Izpostavimo lahko nekaj za psihološki razvoj pomembnih vsebin in njihovih odmevov v življenju sv. Antona. S sestro sta zgodaj ostala brez staršev. Kmalu po njuni smrti, ko je Anton enkrat vstopil v cerkev, je zaslišal, »kot da je bilo branje

(evangelija) namenjeno njemu«. Nedolgo za tem je razdelil vse svoje premoženje in se povsem posvetil askezi. Hudič »ga je skušal odvrniti od askeze z mislimi na premoženje, na skrb za sestro, na odnose s sorodniki, na željo po denarju in slavi ...« Hudič je torej deloval preko Antonovih notranjih vsebin, kot so strahovi, skrbi in želje. Je pravzaprav v duhovnega nasprotnika in pogubljevalca personificiran sklop njegovih notranjih vsebin in silnic.

Poleg tega je hudič »posegel po orožju pri popku trebuha«, kar tudi kaže na delovanje preko telesno izkustvene dimenzije želja po hrani, spolnosti, varnosti itn. Kasneje zapiše pripovedovalec še bolj neposredno, da »je ponoči privzel podobo ženske« in »napadel z mehko slasti«. Takšni opisi kažejo na borbe z demoni in hudičem kot borbe, ki se ne dogajajo v nekih izven telesnih prostorih, pač pa v jedru človekovega doživljanja, kar odpira tudi psihološko-duhovno razumevanje teh stanj. Prikaže se mu, piše pripovedovalec, tudi sam duh nečistosti kot »črni deček«, tj. v duhu črn in nemočen kot otrok, s čimer je poudarjen tudi pomen človekove volje in njenega prečiščevanja na duhovni poti.

Anton se je ves čas boril proti vsem tem skušnjavam, ki so imele globoka prijemališča v njem. Ves čas je molil, saj je skozi Sveto pismo dobil spodbudo, da je treba »na samem moliti neprenehoma« (1 Tes 5,17). »Trše in trše je ravnal s telesom in ga usužnjeval,« piše pripovedovalec. »Sklenil se je privaditi še strožjemu urjenju.« ... »Toliko je bedel, da je dostikrat vso noč prebil brez spanca.« ... »Jedel je enkrat na dan, po sončnem zahodu.« Lahko tudi vsak drugi ali celo vsak četrti dan. »Njegova hrana sta bila kruh in sol, pijača pa zgolj voda.« Skušal je ošibiti telesne želje: »Dejal je, da je razum duše krepak takrat, kadar so slasti telesa šibke.« Tudi celotno svoje življenje je naravnaval po teh idealih, saj »asket se mora iz življenja velikega Elija kot iz ogledala naučiti, kakšno mora biti njegovo življenje, vedno.« Omenjeno umeščanje duhovne prakse v vsakodnevno, močno s telesom povezano vadbo je pomemben in nazoren smerokaz tistim, ki so se skozi stoletja skušali od njega učiti praktičnega življenja.

V svojih bojih je doživljal tudi telesne bolečine in vidnoscenske zaznave, ki bi v odsotnosti od zunaj zaznavnih virov lahko veljala kot halucinatorna doživetja. Doživljal je namreč, da ga demoni večkrat pretepejo ali napadejo v podobi divjih zveri. Doživel je tudi mistično doživetje v obliki »žarka luči«, ki ga je videl in slišal glas, ob čemer so demoni izginili in bolečine prav tako. Šel je v puščavo, »kaj takšnega

še ni bilo v navadi«, in iskal povsem odmaknjeno in samosvojo pot čistosti in enakodušja: »/.../ njegova duša je bila v stanju čistosti. Ni je namreč stiskala bridkost, ni je raztresalo ugodje, nista je prizadela na smeh ne potrtoost. Tudi ko je videl množico, se ni vznemiril, in ko so ga tolikeri pozdravljali, se ni razveselil, ves čas je bil enak, kot da ga vodi razum in je v skladu s svojo naravo.« (XIV)

Od tam naprej beremo (XVI. do XLIII. poglavje) Antonovo pismo menihom, ko piše o demonih in hudiču, ki so neprestano na delu: »Njihove zanke so umazane misli ... ustvarjajo prikazni ter nas skušajo prestrašiti, spreminjajo podobo in posnemajo ženske, zveri, kače, velikane in množice vojščakov.« (XXIII) V borbi proti njim pa so nujni vztrajnost, ohranjanje treznosti in varovanje srca.

V večjem delu pisma nasvete menihom piše iz lastnih izkušenj, kar je fenomenološko, naratološko in psihoterapevtsko posebej zanimivo. Preroške zmožnosti, razločevanje duhov in izganjanje demonov ter ozdravljanja se dogajajo ob dušnem miru, krotkosti, radosti in urejenosti kot Odrešenikov dar (ne po lastni volji) (XXXI–XXXVIII). Anton pripoveduje iz izkušnje, »čeprav me bo kdo imel za neumnega«, »zaradi ljubezni do vas, da bi vas opogumil«: o prikazni luči, prepevanju psalmov in navajanju Pisma, stresanju samotiča, ropotanju, žvižganju in poplesovanju, jadikovanju in joku, predrznosti in norosti. Vsa ta prikazovanja in delovanja demonov so psihotičnim podobni pojavi, ki pa izginejo ob Kristusovem imenu, molitvi in petju psalmov (XXXIX–XL). »Vedno se spomnimo ter bodimo pozorni na to, da nam, če je z nami Gospod, sovražniki ne bodo storili nič. (...) z nami ravnaajo v skladu s tem, kakršne nas najdejo, in svoje prikazni prilagodijo mislim, v kakršnih nas najdejo. (...) Kar premlevamo, to in še več bodo storili.« (XLII). »Ko se pojavi kakšna prikazen, naj se nihče ne zgrudi od groze, temveč naj jo, kakršna že je, najprej pogumno vpraša: „Kdo si in od kod?“ (...) Že samo vprašanje „Kdo si in od kod“ je namreč znamenje mirnosti.« (XLIII). S tem skuša sv. Anton svoje menihe opogumiti, da ne ostajajo v paralizirani pasivnosti, temveč se aktivno spopadajo s skušnjavami z vsemi sredstvi za premagovanje notranjih demonov. Opogumljal jih je s prisotnostjo presežnosti, Gospoda, ob katerem se ni treba ničesar bati ter se lahko brez strahu ali vznemirjenosti aktivno borijo z duševnimi močmi.

Vse to so izhodišča vsakemu človeku, kako se lahko spopada z notranjimi strahovi, negotovostmi in frustracijami. Izhodišča, ki jim mirno lahko pripišemo pridevnik psihoterapevtska. Ta so: vztrajno in dosledno poglobljanje v askezo, prizadevanja, da bi človek lahko »razmišljal o bivališčih v nebesih ... in obenem motril minljivost človeškega življenja«. Atanazij dodatno opiše to Antonovo celoživljenjsko usmeritev: »Govoril je, da je treba ves svoj prosti čas posvetiti bolj duši kot pa telesu; da je treba zaradi potrebe sicer pustiti telesu nekaj trenutkov, v splošnem pa prosti čas posvetiti duši in iskanju koristi zanjo.« (XLV) Antonov zdravilni vpliv pa je tudi neposredno izpričan, saj na poveljnika Martinijana učinkuje tako, da »je takoj začel verovati in klicati Kristusa; odšel je in njegova hči je bila očiščena demona«. Prav takšna je bila usoda mnogih bolnikov, ki so spali pred njegovim samotiščem: »/.../ verovali so in iskreno molili ter bili očiščeni.« (XLVIII) Omenjeni zdravilni vpliv lahko razumemo kot duševno razbremenitev in duhovno pomiritev, ki ima poleg človekove celostne izpolnitve in osmiselitve njegovega življenja tudi globoko terapevtsko vrednost.

5 Zaključki

Naratološka analiza hagiografskega besedila, kot je na primeru *Življenja sv. Antona* poskusno prikazano v tem prispevku, lahko pomaga drugim pristopom – v našem primeru psihološko-psihiatričnim analizam – izolirati pripovedne in fokalizacijske instance, da prek njih lažje in bolj natančno odkrivamo posamezne vsebinske – v našem primeru psihološke – vidike besedila. Lažje lahko sledimo pripovedovalcu in pripovedi od historičnih oseb in kontekstov do dimenzij doživljajočega posameznika v različnih vlogah, kot je v primeru sv. Antona vloga očeta, starešine in učitelja – z vidika Atanazija in drugih sledilcev – vse do različnih vidikov fokalizacije, to je pripovedovalca fokalizatorja in lika fokalizatorja. S tem se nam natančneje izrisujejo doživljajski elementi in vzgibi oziroma motivi pripovedovalca, ki se manifestirajo skozi pripovedovano in pripovedovanje.

Psihodinamska analiza, ki prepoznava psihološke in psihiatrične vsebine ter jih zna umeščati v različne kontekste, pa nadalje pomaga skleniti krog, ki vodi od semantičnih prek pragmatičnih vidikov pripovedovanega in pripovedovanja do pripovedovalca samega, saj ravno psihološke značilnosti pripovedovalca pomembno določajo značilnosti celotnega (hermenevtičnega) kroga.

Življenje sv. Antona je izjemno bogato in napisano z veliko mero samozavedanja oziroma samoreflektivnosti, kar omogoča dobro razpoznavanje niti in povezav med naratološko in psihodinamsko ravno, ki tako pomembno dopolnjujeta druga drugo in omogočata razbiranje in razločevanje vsebin, ki tako postanejo dostopnejše individualnemu bralcu ali raziskovalcem na drugih področjih.

Viri in literatura

- Mieke BAL, 2017: *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative. Fourth Edition.* Toronto Buffalo London: University of Toronto Press.
- G rard GENETTE, 2007: *Discours du récit.* Paris: Éditions du Seuil.
- Paul GRICE, 1991: *Studies in the Way of Words.* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Izviri meništva:  ivljenje svetega Antona in življenje svetega Pabomija*, 2011. Prevod in spremna razprava David Movrin. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Alenka KORON, 2011: Fikcija, fakti in resnica v avtobiografiji *Antobiografski diskurz. Teorija in praksa avtobiografije v literarni vedi, humanistiki in družboslovju*. Ur. Alenka Koron, Andrej Leben. Ljubljana: Založba ZRC. 35–49.
- Alenka KORON, 2014: *Sodobne teorije pripovedi*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Uri MARGOLIN, 2017: Theorising Narrative (Un)reliability: A Tentative Roadmap *Unreliable Narration and Trustworthiness. Intermedial and Interdisciplinary Perspectives*. Ur. Vera N nning. Berlin/Munich/Boston: De Gruyter. 31–58.
- James PHELAN, 2005: *Living to Tell about It: A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Donald P. SPENCE, 1984: *Narrative Truth and Historical Truth. Meaning and Interpretation in Psychoanalysis*. New York and London: W. W. Norton & Company.
- Alojzija ZUPAN SOSI , 2017: *Teorija pripovedi*. Maribor: Litera.

SUMMARY

Vita Antonii is considered one of the earliest and certainly the most influential hagiographies written by St Anthony's disciple St Athanasius to guide and encourage the monks and to defend true Christian doctrine. In Gérard Genette's narratological analysis, we focus not only on the story (fr. *histoire*) and the narrative (fr. *récit*), but also on narration (fr. *narration*), of which the narrator is a key aspect. The narrator can be defined in two ways, either on the narrative level, where the narration can be extradiegetic and we have an extradiegetic or a first-level narrator, or the narration can be intradiegetic and we have an intradiegetic or a second-level narrator, or on the story level, where the narrator can be absent as a person from the story he is telling, i.e. a heterodiegetic narrator, or the narrator can be present as a person in the story he is telling, i.e. a homodiegetic narrator. This is further subdivided into the autodiegetic narrator, where the narrator is also the hero of his/her own story, or the narrator who plays a secondary role, i.e. the role of an “observer” or a “witness”.

The analysis of narrator is complemented by the analysis of focalization. This is a concept introduced by Genette and extended by Mieke Bal. Focalisation is the transmission of narrative information through the eyes, which may also be the narrator's eyes. A distinction is made between the subject of speech, i.e. the narrator, and the subject of looking, i.e. the focaliser. There are several levels of focalisation, i.e. first-level focalisation and i.e. second-level focalisation or “embedded focalisation”. In the former, the focalisation of the characters is embedded within the focalisation of the narrator, who focalises throughout. In the latter, the external focaliser (i.e. usually the so-called “older self”) externally

provides a vision of the narrated in which he acts as the “younger self”. “The older self” leaves the view to its own “younger self”, which focalizes at another level.

In *Vita Antonii* we have a primary narrative told by the frame narrator Athanasius of Alexandria, who is a first level or extradiegetic narrator on the narrative level and homodiegetic narrator as an “observer” or “witness” on the story level. The imbedded narrative is narrated by the primary narrator, Saint Anthony the Hermit, who is defined as a second-level or intradiegetic narrator on the narrative level and as a homodiegetic (and autodiegetic) narrator on the story level. Focalisation can therefore be defined through the narratological optics of Mieke Bal as follows: on the first level (Preface and chapters I to XV and XLIII to XCIV), Athanasius “the older” as the frame narrator-focaliser leaves his primary narrative (first level) to himself, i.e. to Athanasius “the younger”. On the second level (from chapters XVI to XLIII), we have the framed narrative of the primary (actor and) narrator-focaliser Anton “the older”, which he leaves to himself, i.e. to the character-focaliser Anton “the younger”.

In the narratological analysis of the first-person narrative, we encounter a special kind of focalization, which is linked to the question of memory, where the big question of the (un)reliability of the narrator is opened up. (Un)reliability is assessed on three levels: on the level of the narrated, the narration and the narrator. The (un)reliability of the narrated takes place on the level of semantics, where claims are assessed in the light of their (un)truthfulness, (un)validity and (un)appropriateness. The (un)reliability of the narration takes place on the level of pragmatics, where we assess the (in)adequacies regarding the basic laws of the communication process. The (un)reliability of the narrator is assessed on the basis of his emotional, behavioural and (meta)cognitive potentials for making (un)reliable claims. In the case of *Vita Antonii*, the (un)reliability of the biographer Athanasius is influenced by his admiration and idealisation of St Anthony and his desire to create a realistic picture of the hermit's life on the one side and to inspire and encourage other monks on the other. The same is true of St Anthony the narrator, whose narrative both admonishes and encourages his followers.

When studying the mental motivations and characteristics of the narrator, we encounter universal psychological and psychodynamic insights. The temptations and demons that accompany St Anthony on his life's journey work through his personal fears, worries and desires. They thus operate through the bodily-experiential dimension, i.e. at the core of human experience and not in abstract out-of-body spaces. Spiritual practices and strategies such as perseverance, maintaining watchfulness and guarding the heart, whose descriptions we encounter in *Vita Antonii*, also have a deep hold in the human being and in his everyday, strongly body-related and practical life. The particular value of these descriptions is that they are derived from the saint's own experience, which is of great phenomenological, narratological and psycho-therapeutic relevance. They encourage one not to linger in paralysed passivity, but to actively confront temptations with all of one's mental powers to overcome inner demons. All this constitutes a healing effect, which is rooted in the saint's experience, as it brings mental relief and spiritual comfort with feelings of deep fulfilment and meaning in one's life. Through a narratological analysis of *Vita Antonii*, one can also achieve the unravelling and discernment of psychodynamic themes, which become more accessible to both the individual reader and to researchers in other fields.